

Zbirka odločb sodne prakse

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNEGA PRAVOBRANILCA
M. CAMPOSA SANCHEZ-BORDONA,
predstavljeni 5. aprila 2016¹

Zadeva C-57/15

United Video Properties Inc.
proti
Telenet NV (Predlog za sprejetje predhodne odločbe,
ki ga je vložilo Hof Van Beroep te Antwerpen

(pritožbeno sodišče v Antwerpnu, Belgija))

„Pravice intelektualne lastnine — Direktiva 2004/48/ES — Člen 14 — Stroški postopka —
Povrnitev stroškov odvetnika in izvedenca — Najvišji znesek honorarjev odvetnika“

1. Vprašanja, ki jih zastavlja Hof Van Beroep te Antwerpen (pritožbeno sodišče v Antwerpnu) v tem predlogu za sprejetje predhodne odločbe, imajo dozdevno zelo omejen obseg, vendar v resnici sprožajo zelo občutljiva pravna vprašanja. Čeprav se načeloma nanašajo samo na združljivost nekaterih nacionalnih pravil (v tem primeru belgijskih) o povrnitvi nekaterih stroškov, povezanih s postopkom, v breme stranke, ki je pravdo izgubila, s pravom Unije, pa so povod za obsežnejša razmišljanja o vplivu zakonodaje Unije na zakone o civilnem postopku, ki veljajo v državah članicah.
2. Predložitvenemu sodišču se dvomi porajajo v zvezi z uporabo belgijskega sistema (zakon in sodna praksa kasacijskega sodišča) za postavke stroškov za honorarje odvetnikov in izdatke izvedencev v okviru sodnega postopka za varstvo pravic intelektualne lastnine. Ker obstaja posebna določba o stroških postopka v Direktivi 2004/48/ES,² jo morajo postopkovni predpisi vsake države članice načeloma upoštevati. Vprašanje pa je, kako uskladiti – če bi bilo to mogoče – zakonik o civilnem postopku in sodno prakso belgijskega kasacijskega sodišča, ki veljata na splošno za vse vrste postopkov, s „sektorsko“ določbo prava Unije, natančneje določbo, ki se nanaša na spore s področja intelektualne lastnine.
3. Iz nekaterih direktiv – med njimi tudi iz Direktive, ki je pravna podlaga za pristojnost Sodišča v tej zadevi, ki bi bila sicer v izključni pristojnosti držav članic – je razviden namen uskladitve nekaterih postopkovnih pravil držav članic. Področje uporabe teh direktiv je seveda omejeno na en sektor ali več posameznih sektorjev (intelektualna lastnina, varstvo konkurence, okolje, varstvo potrošnikov, itd.). Posledica množenja „sektorskih“ postopkovnih pravil – ki med seboj niso vedno usklajena – ki jih je treba vključiti v nacionalne pravne rede, je lahko nezaželena razdrobljenost postopkovnega prava v tistih državah, ki so po več letih prizadevanja za kodifikacijo uspele razglasiti splošne zakone o sodnih postopkih, ravno zato da bi nadomestile množico prejšnjih postopkov s samo enim.

1 — Jezik izvirnika: španščina.

2 — Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta z dne 29. aprila 2004 o uveljavljanju pravic intelektualne lastnine (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 17, zvezek 2, str. 32, v nadaljevanju: Direktiva).

4. V sporu *a quo* je treba določiti, prvič, zneske, ki ustrezajo nagradam odvetnika stranke, ki je v pravdi uspela, ki jih mora plačati stranka, ki je pravdo izgubila, glede na belgijsko pravilo, ki v ta namen določa najvišji znesek. Drugič, v zvezi z izdatki izvedencev ni težava toliko v določitvi zneska kot pa v nastanku obveznosti plačila glede na sodno prakso belgijskega kasacijskega sodišča v zvezi s tem. Obstaja dvom, ali sta določitev navedenega najvišjega zneska in sodna praksa združljiva s členom 14 Direktive.

5. Na podlagi predloga za sprejetje predhodne odločbe bo mogoče pojasniti, ali imajo države članice določeno mero zakonodajne svobode pri oblikovanju sistema povrnitve stroškov postopka, za katero je zavezana stranka, ki je pravdo izgubila, pri čemer stroške bodisi omeji na najvišje zneske bodisi izključi učinek, če spori v obeh primerih spadajo na področje uporabe Direktive.

I. Pravni okvir

A. Pravo Unije

1. Direktiva 2004/48

6. V uvodnih izjavah 4, 5, 10 in 26 je navedeno:

„(4) Na mednarodni ravni vse države članice, pa tudi Skupnost samo glede zadev v njeni pristojnosti, zavezuje Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine („Sporazum TRIPS“), ki je bil odobren kot del večstranskih pogajanj v urugvajskem krogu s Sklepom Sveta 94/800/ES [...] in sklenjen v okviru Svetovne trgovinske organizacije.

(5) Sporazum TRIPS vsebuje zlasti določbe o sredstvih za uveljavljanje pravic intelektualne lastnine, ki so skupni standardi, ki se uporabljajo na mednarodni ravni in se izvajajo v vseh državah članicah. Ta direktiva ne sme vplivati na mednarodne obveznosti držav članic, vključno z obveznostmi na podlagi Sporazuma TRIPS.“

„(10) Cilj te direktive je približevanje zakonodajnih sistemov, da bi zagotovili visoko, enakovredno in homogeno raven varstva na notranjem trgu.“

„(26) Z namenom, da bi nadomestili povzročeno škodo, ki je posledica kršitve, ki jo je zagrešil kršitelj, ki je vedel ali bi moral razumno vedeti, da bo to povzročilo tako kršitev, je treba pri znesku odškodnine, ki se dodeli imetniku pravice, upoštevati vse ustrezne vidike, kot sta izguba zaslužka, ki ga ustvarja imetnik pravice, ali neupravičeni dobiček, ki ga je imel kršitelj in, kadar je primerno, kakršna koli moralna škoda, povzročena imetniku pravice. [...] Namen ni uvedba obveznosti, da se predvidijo kaznovalne odškodnine, temveč da se omogoči nadomestilo, ki temelji na objektivnih kriterijih, ob upoštevanju stroškov, ki jih ima imetnik pravice, na primer stroškov za prepoznavanje in raziskavo.“

7. Člen 1 določa:

„Ta direktiva se nanaša na ukrepe, postopke in pravna sredstva, ki so potrebna za zagotovitev uveljavitve pravic intelektualne lastnine. V tej direktivi izraz ‚pravice intelektualne lastnine‘ vključuje pravice industrijske lastnine.“

8. Člen 3 glede „splošne obveznosti“ držav članic v zvezi z „ukrepi, postopki in pravnimi sredstvi“, ki jih ureja poglavje II, določa:

„1. Države članice predvidijo ukrepe, postopke in pravna sredstva, potrebne za zagotovitev uveljavitve pravic intelektualne lastnine, ki jih zajema ta direktiva. Ti ukrepi, postopki in pravna sredstva so pošteni in pravični in niso po nepotrebnem zapleteni ali dragi in ne vsebujejo nerazumnih časovnih rokov ali neupravičenih zamud.

2. Ti ukrepi, postopki in pravna sredstva so tudi dejanski, sorazmerni in odvrtačni in se uporabljajo na tak način, da se izogibajo ustvarjanju ovir za zakonito trgovino in zagotavljajo zaščito pred zlorabo.“

9. V oddelku 6 poglavja II, namenjenem „odškodninam“ in „stroškom [postopka]“, sta člena 13 in 14, ki določata:

„Člen 13

[...]

1. Države članice zagotovijo, da pristojni sodni organi na vlogo oškodovane stranke odredijo kršitelju, ki je vedel ali bi razumno moral vedeti, da sodeluje v dejavnosti, ki je predmet kršitve, da plača imetniku pravice odškodnino, ki ustreza dejanski škodi, ki jo je ta utrpel zaradi kršitve. Ko sodni organi določajo odškodnino:

(a) upoštevajo vse ustrezne vidike, kot na primer negativne ekonomske posledice, vključno z izgubljenim dobičkom, ki jih je utrpela oškodovana stranka, vse neupravičene dobičke, ki jih je imel kršitelj, in v ustreznih primerih elemente, ki niso ekonomski dejavniki, na primer moralno škodo, povzročeno imetniku pravice s kršitvijo;

ali

(b) kot drugo možnost namesto (a) lahko v ustreznih primerih določijo odškodnino kot pavšalni znesek na podlagi elementov, kot so najmanj znesek licenčnin ali zneskov, ki bi jih bilo treba plačati, če bi kršitelj zaprosil za dovoljenje za uporabo zadevne pravice intelektualne lastnine.

2. Če kršitelj ni vedel ali če ni razumno mogel vedeti, da je sodeloval v dejavnosti, ki je predmet kršitve, lahko države članice določijo, da lahko sodni organi odredijo vračilo dobička ali plačilo odškodnine, ki je lahko vnaprej določena.

Člen 14

[...]

Države članice zagotovijo, da razumne in sorazmerne pravne stroške [stroške postopka] in druge izdatke stranke, ki dobi pravdo, praviloma plača stranka, ki pravdo izgubi, razen če to ne bi bilo pravično.“

B. *Nacionalno pravo*

10. Člen 827(1) belgijskega sodnega zakonika z dne 10. oktobra 1967 (*Gerechtelijk Wetboek*) določa, da je vsak umik povezan z obveznostjo plačila stroškov postopka, za katero je zavezana stranka, ki umakne zahtevek.

11. V skladu s členom 1017 navedenega zakonika, če posebni zakoni ne določajo drugače, se v vsaki končni sodbi ne glede na dogovor med strankama, s katerim je sodba morebiti potrjena, stroški naložijo stranki, ki s svojimi predlogi ni uspela.

12. Člen 1018 istega zakonika v odstavkih 4 in 6 določa, da stroški obsegajo:

- izdatke vseh pripravljalnih ukrepov, zlasti *izdatke* prič in izvedencev;
- odškodnino za odvetniške stroške, določeno v členu 1022 sodnega zakonika.

13. V skladu s členom 1022 navedenega zakonika je odškodnina za odvetniške stroške pavšalni znesek stroškov in honorarjev odvetnika stranke, ki je s predlogi uspela.

Z odlokom, ki ga odobri ministrski svet, se določijo najnižji in najvišji zneski odškodnine za odvetniške stroške, pri čemer se upoštevata predvsem vrsta zadeve in njen pomen.

Na predlog ene od strank in na podlagi obrazloženega sklepa lahko sodnik odškodnino za odvetniške stroške zniža ali zviša, pri čemer pa ne sme preseči najvišjih in najnižjih zneskov, določenih v odloku. Sodnik pri sprejemanju odločitve upošteva:

- finančno zmogljivost stranke, ki je pravdo izgubila, zato da zniža odškodnino za odvetniške stroške;
- zapletenost zadeve;
- odškodnine, ki jih je stranka, ki v pravdi uspela, pogodbeno dogovorila;
- očitno nerazumnost položaja.

Nobeni stranki ni mogoče naložiti, naj za sodelovanje odvetnika drugi stranki plača znesek, ki presega znesek odškodnine za odvetniške stroške.

14. S kraljevim odlokom z dne 26. oktobra 2007 (v nadaljevanju: kraljevi odlok) je bila natančneje določena tarifa za določitev najnižjega in najvišjega zneska odškodnin za odvetniške stroške, določenih v členu 1022 sodnega zakonika. V skladu s členom 2 kraljevega odloka se, razen v zadevah iz njegovega člena 4, odškodnina za odvetniške stroške za spore, ki se nanašajo na zahteve, ki jih je mogoče finančno ovrednotiti, določi tako:

	Referenčni znesek	Najnižji znesek	Najvišji znesek
Do 250,00	150,00	75,00	300,00
Od 250,01 do 750,00	200,00	125,00	500,00
Od 750,01 do 2500,00	400,00	200,00	1000,00
Od 2500,01 do 5000,00	650,00	375,00	1500,00
Od 5000,01 do 10.000,00	900,00	500,00	2000,00
Od 10.000,01 do 20.000,00	1100,00	625,00	2500,00
Od 20.000,01 do 40.000,00	2000,00	1000,00	4000,00
Od 40.000,01 do 60.000,00	2500,00	1000,00	5000,00

Od 60.000,01 do 100.000	3000,00	1000,00	6000,00
Od 100.000,01 do 250.000	5000,00	1000,00	10.000,00
Od 250.000,01 do 500.000,00	7000,00	1000,00	14.000,00
Od 500.000,01 do 1.000.000,00	10.000,00	1000,00	20.000,00
Nad 1.000.000,01	15.000,00	1000,00	30.000,00

V skladu s členom 3 kraljevega odloka za spore, ki se nanašajo na zahtevke, ki jih ni mogoče finančno ovrednotiti, znaša referenčni znesek za določitev odškodnine za odvetniške stroške 1200 EUR, pri čemer je najnižji znesek 75 EUR, najvišji pa 10.000 EUR.

Člen 8 kraljevega odloka določa sistem usklajevanja zgoraj navedenih zneskov.

II. Dejansko stanje v postopku v glavni stvari in predlog za sprejetje predhodne odločbe

15. Družba United Video Properties, Inc. (v nadaljevanju: UVP) je imetnica evropskega patenta EP 1327209, podeljenega 27. marca 2008 za shranjevanje podatkov na strežnikih v sistemu avdiovizualnih medijskih storitev na zahtevo. Ker je družba UVP menila, da je družba Telenet NV (v nadaljevanju: Telenet) kršila njene pravice na navedenem patentu, je 7. junija 2011 zoper njo vložila tožbo. S tožbo je predlagala, če se povzame, naj se ugotovi, da je družba Telenet kršila njeno pravico na patentu, in odredi prenehanje neposrednih ali posrednih kršitev patenta. Poleg tega je predlagala, naj se družbi Telenet naloži plačilo stroškov.

16. S sodbo z dne 3. aprila 2012, ki jo je izdal namestnik predsednika Rechtbank van Koophandel te Antwerpen (gospodarsko sodišče v Antwerpnu) po nasprotni tožbi družbe Telenet, je bil belgijski del evropskega patenta EP 1327209 razglašen za ničn zaradi neizpolnitve pogoja glede novosti, družbi UVP pa so bili naloženi stroški postopka v skupnem znesku 11.000 EUR. Družba UVP je proti tej sodbi 27. avgusta 2012 vložila pritožbo pri Hof Van Beroep te Antwerpen (pritožbeno sodišče v Antwerpnu).

17. Hkrati je družba UVP začela postopek proti družbi Virgin Media (ne v okviru postopka v glavni stvari) v zvezi z angleškim delom istega patenta. High Court (višje sodišče) v Londonu je 14. julija 2014 razglasilo ničnost patenta, ker ni šlo za inventivno dejavnost. Glede na sklepa High Court v Londonu in predsednika Rechtbank van Koophandel te Antwerpen (gospodarsko sodišče v Antwerpnu) se je družba UVP odločila, da pritožbo umakne, kar je storila z vlogo z dne 14. avgusta 2014, potrjeno z drugo vlogo z dne 24. oktobra istega leta.

18. Ker je družba UVP pritožbo umaknila, je družba Telenet predlagala Hof Van Beroep te Antwerpen (pritožbeno sodišče v Antwerpnu), naj sprejme umik pritožbe in ugotovi:

- Da sta zakon z dne 21. aprila 2007 o povrnitvi honorarjev in izdatkov, povezanih s pomočjo odvetnika, in kraljevi odlok o določitvi zneska odškodnine za odvetniške stroške v nasprotju s členom 14 Direktive.
- Da je sodna praksa Hof van Cassatie (kasacijsko sodišče), ki določa, da se lahko povrnitev honorarjev in izdatkov izvedencev zahteva od stranke, ki je pravdo izgubila, le v primeru krivde, prav tako v nasprotju s členom 14 Direktive.

— Nazadnje je predlagala, naj se družbi UVP naloži, da družbi Telenet plača 185.462,55 EUR za odvetniške stroške in 44.400 EUR za strokovno pomoč izvedenca, patentnega zastopnika.

19. Po navedbah družbe Telenet glede stroškov postopka, ki so ji nastali – edina preostala točka v sporu o glavni stvari – je v belgijskem pravu pravilo, da mora te stroške plačati stranka, ki je pravdo izgubila. Vendar za konkretno določitev stroškov odvetnika, ki jih mora povrniti stranka, ki je pravdo izgubila, kraljevi odlok navaja nekatere najvišje zneske, ki se ne smejo preseči, zaradi česar po mnenju družbe Telenet pride do kolizije s členom 14 Direktive.

20. Poleg tega v zvezi z izdatki za strokovno pomoč izvedenca, ki ne spadajo na področje uporabe zakona z dne 21. aprila 2007 in kraljevega odloka, sodna praksa Hof van Cassatie (kasacijsko sodišče) po navedbah družbe Telenet določa, da se povrnejo, samo če se ugotovi krivda stranke, ki je izgubila pravdo, kar prav tako ni združljivo s členom 14 Direktive.

21. V teh okoliščinah je Hof Van Beroep te Antwerpen (pritožbeno sodišče v Antwerpnu) z odločbo z dne 26. januarja 2015 predložilo ti vprašanji za predhodno odločanje:

- „1. Ali besedna zveza ‚razumni in sorazmerni pravni stroški [stroški postopka] in drugi izdatki‘ v členu 14 Direktive o uveljavljanju pravic intelektualne lastnine nasprotuje belgijskim predpisom, ki sodiščem omogočajo upoštevanje natančno določenih posebnosti zadeve in glede stroškov za pomoč odvetnika določajo sistem raznolikih pavšalnih tarif?
2. Ali besedna zveza ‚razumni in sorazmerni pravni stroški [stroški postopka] in drugi izdatki‘ v členu 14 Direktive o uveljavljanju pravic intelektualne lastnine nasprotuje sodni praksi, v skladu s katero je povrnitev stroškov za tehničnega svetovalca mogoča le v primeru napačnega ravnanja (pogodbenege ali nepogodbenege)?“

III. Povzetek stališč strank

A. Prvo vprašanje

22. Družba UVP ni zavzela nobenega stališča v zvezi s predlogom za sprejetje predhodne odločbe; navedla je zgolj, da gre za spor med Komisijo in belgijsko vlado glede pravilnega prenosa Direktive.

23. Družba Telenet trdi, ker je bila stranka, ki je uspela v pravdi, ki se je odvijala na področju uporabe Direktive, je treba uporabiti člen 14 te direktive, zaradi česar je upravičena do povrnitve razumnih in sorazmernih stroškov postopka, ki so nastali v sporu o glavni stvari in ki jih mora v celoti povrniti stranka, ki je pravdo izgubila.

24. Meni, da sta pojma „razumni in sorazmerni pravni stroški [stroški postopka] in drugi izdatki“ in „pravično“ avtonomna pojma prava Unije in ju je treba razlagati enotno na celotnem ozemlju. V nasprotnem primeru bi šlo za kolizijo s ciljem Direktive, kakor je bilo ugotovljeno v sodni praksi, uveljavljeni v sodbi Realchemie Nederland.³

25. Meni, da glavni cilj Direktive ni izpolnjen, če sodišča, kakršno je belgijsko, kjer stranka, ki je uspela v pravdi, od stranke, ki je pravdo izgubila, lahko zahteva zgolj majhen delež honorarjev odvetnika, ne varujejo dovolj imetnikov pravic intelektualne lastnine.

3 — C-406/09, EU:C:2011:668, točki 47 in 48.

26. Da bi utemeljila nedopustnost določitve finančne omejitve tam, kjer je Direktiva ne določa, išče po analogiji podporo v sodni praksi Sodišča, in sicer se sklicuje na sodbo McDonagh.⁴ Po njenem mnenju ni mogoče, da bi najvišji znesek 11.000 EUR ustrezal po naravi relativnim pojmom razumnosti, sorazmernosti in pravičnosti. Zato naj bi člen 14 Direktive prepovedoval, da bi bil znesek, ki ga stranka, ki je v pravdi uspela, lahko zahteva, omejen navzgor.

27. V podporo trditvi, da sodna praksa Sodišča nasprotuje nacionalnim zakonodajam, ki so napisane v absolutnem ali načelnem smislu in ki ne dovolijo tehtanja okoliščin primera, medtem ko direktive niso tako toge, navaja sodbi, izdani v zadevah Marshall ter VTB-VAB in Galatea.⁵

28. Po mnenju Komisije je člen 14 Direktive napisan zelo na splošno. Ne samo, da ni zelo podroben, ampak tudi uvaja pravilo, ki dopušča izjeme na podlagi pravičnosti, kar pomeni, da imajo države članice široko polje proste presoje pri njenem prenosu v nacionalno pravo.

29. Po njenem mnenju je treba člen 14 presoјati glede na splošni namen Direktive (uvodna izjava 10) in glede na sodbo Realchemie Nederland,⁶ katere namen je, da bi bilo varstvo intelektualne lastnine učinkovito.⁷ Poleg tega je treba upoštevati te podatke:

- Da je poseben cilj člena 14 Direktive izogniti se temu, da bi se oškodovano stranko lahko odvrnilo od tega, da začne sodni postopek za varstvo svojih pravic intelektualne lastnine;⁸
- da lahko stroški, povezani s takimi postopki, v praksi pomenijo pomembno oviro za začetek teh postopkov in da so razlike med postopkovnimi ureditvami v državah članicah znatne, ne samo pred prenosom Direktive v nacionalno pravo, temveč tudi po tem;⁹
- da je v okviru člena 14 Direktive mogoče poudariti, da njen člen 3 določa, da v njej določeni ukrepi, postopki in pravna sredstva niso po nepotrebnem zapleteni ali dragi, pri čemer pa morajo biti tudi dejanski, sorazmerni in odvrčilni.

30. Komisija meni, da člen 14 Direktive ne nasprotuje sistemu določitve pavšalnih stroškov odvetnika, kot je belgijski. Možnost uvedbe takega sistema izhaja iz polja proste presoje držav članic, saj nič ne kaže na to, da ta člen ali drugi členi Direktive izključujejo to možnost. Ta sistem ima po njenem mnenju prednosti za učinkovito izvajanje sodne oblasti in zlasti za pravno varnost ter predvidljivost. Negotovost glede stroškov, ki jih je treba v postopku plačati ali zahtevati njihovo vračilo, je lahko ovira za vložitev tožbe. Odvrčilni učinek bi prav tako lahko vplival na imetnike pravic intelektualne lastnine. Če bi bilo pravilo, da se stroški povrnejo v celoti, bi bile stranke lahko eventualno izpostavljene zelo hudim finančnim posledicam, če bi pravdo izgubile. Ta možnost bi jih tudi lahko odvrnila od tega, da začnejo postopek.

31. Belgijska vlada je pojasnila cilj Direktive, ki izhaja iz njenih uvodnih izjav 10 in 11, in navedla, da je njen bistveni namen omogočiti preprost dostop do sodišča, zato da se zagotovi boljše varstvo pravice intelektualne lastnine. Temu sledi glede na njegovo obrazložitev tudi zakon z dne 21. aprila 2007 o povrnitvi honorarjev in izdatkov odvetnika.¹⁰ Pravica do dostopa do sodišča poleg tega izhaja neposredno iz člena 6 Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

4 — C-12/11, EU:C:2013:43, točki 40 in 42.

5 — Sodbi Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335) in VTB-VAB in Galatea (C-261/07 in C-299/07, EU:C:2009:244).

6 — C-406/09, EU:C:2011:668. V skladu s to sodbo je splošni cilj Direktive približevanje zakonodajnih sistemov držav članic, da bi se zagotovila visoka, enakovredna in homogena raven varstva.

7 — Sodba L'Oréal in drugi (C-324/09, EU:C:2011:474, točka 131).

8 — Sodba Realchemie Nederland (C-406/09, EU:C:2011:668, točka 48).

9 — http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2012/intellectual-property-rights/summary-of-responses_en.pdf.

10 — Poudarja, kako je belgijsko ustavno sodišče v sodbi št. 182/2008 z dne 18. septembra 2008, ki jo je izreklo v okviru pritožbe zaradi neustavnosti zakona z dne 21. aprila 2007, priznalo, da se je zakonodajalec zavzel za to, da bi zagotovil pravno varnost in dal odgovor na razvoj sodne prakse na področju vračila odvetniških stroškov ter da bi varoval dostop do sodišča vsem zadevnim osebam.

32. Navaja, da ima mešani sistem, ki ga je uvedel belgijski zakonodajalec, to prednost, da zagotavlja določeno predvidljivost finančnih tveganj v primeru izgube pravde, kar ne samo, da je v prid dostopu do sodišča, temveč tudi varuje stranko, če je nasprotna stranka povzročila stroške, ki niso razumni in sorazmerni. Poleg tega gre za nacionalno zakonodajo, ki je bila sprejeta po predhodnem posvetovanju z belgijskimi odvetniškimi zbornicami, ki so dale pozitivno mnenje in ki so najboljše seznanjene s povprečnimi honorarji v pravnih postopkih, med katerimi so tudi postopki v zvezi z intelektualno lastnino.

33. Nizozemska vlada, ki se sklicuje na to, da so bili v prvotnem predlogu Komisije¹¹ izrecno navedeni honorarji odvetnika, v končni redakciji pa ne, meni, da Direktiva daje državam članicam svobodo, da odločijo, ali so stroški odvetnika med postavkami, ki jih mora vrniti stranka, ki je pravdo izgubila. Da bi podprla to trditev navaja tudi člen 45(2) Sporazuma TRIPS, na katerem temelji Direktiva.¹²

34. Nizozemska vlada se sklicuje na svobodno izbiro metode za določitev stroškov postopka, ki jih je treba vrniti, in na to, da imajo države članice v skladu z ustaljeno sodno prakso in ker ni natančnejše določbe široko polje proste presoje pri izbiri sredstev, ki zagotavljajo polni učinek določbe.

35. Prav tako poudarja, da to široko polje proste presoje ni naključno in ga Direktiva namenoma dopušča. To trditev podpirata, prvič, splošna in prožna formulacija člena 14, in drugič, razlika med izrazi, ki so bili uporabljeni v predlogu Direktive,¹³ in izrazi v končni redakciji, zlasti dodan izraz „na splošno“ in črtanje izrecne navedbe „honorarjev odvetnikov“. Te spremembe, nadaljuje, so bile narejene ob upoštevanju znatnih razlik med različnimi nacionalnimi ureditvami in tega, da so na področju postopkovnega prava države članice načeloma avtonomne.

36. Države članice torej lahko svobodno določijo, kateri odvetniški stroški so razumni in sorazmerni, in njihovo povrnitev, bodisi z določitvijo pavšalnih zneskov bodisi kako drugače, vendar morajo vedno zagotavljati polni učinek člena 14 Direktive.

37. Ta člen naj bi zagotavljal, da se strank ne bi odvrnilo od uresničevanja njihovih pravic. Odvetniški stroški so najpomembnejša postavka in najmanj predvidljiva in v tem smislu lahko ovirajo dostop do sodišča. Sistem pavšala prispeva k predvidljivosti in preglednosti finančnega tveganja in tako odstranjuje pomembno oviro za dostop do sodišča. Poleg tega izpolnjuje splošno zahtevo, določeno v členu 3 Direktive, da ukrepi, postopki in pravna sredstva za varstvo intelektualne lastnine niso po nepotrebnem zapleteni ali dragi. Pavšalna tarifa omogoča objektivno določiti najvišjo raven, nad katero stroški teh značilnosti nimajo.

38. Nazadnje in sklicujoč se na uvodno izjavo 17 Direktive nizozemska vlada trdi, da je treba razumnost in sorazmernost presojeti glede na konkretne okoliščine vsakega primera. Če se tarifa uporabi za izračun razumnih in sorazmernih stroškov postopka, člen 14 Direktive ni ovira za nujno omejitev honorarjev odvetnika do najvišjega zneska.

39. Če se povzame, nizozemska vlada meni, da člen 14 Direktive ne nasprotuje sistemu pavšalnih tarif, določen z zakonom ali kako drugače, v skladu s katerim so honorarji odvetnika, ki se jih povrne, določeni, če te tarife odražajo razumne in sorazmerne stroške postopka glede na značilnosti zadeve.

40. Poljska vlada meni, da člen 14 Direktive ne zahteva, da stranka, ki je pravdo izgubila, krije vse stroške postopka, ki jih je imela stranka, ki je v pravdi uspela, temveč samo razumne in sorazmerne stroške. Ravno zaradi določitve nekaterih pavšalnih tarif naj bi bilo mogoče naložitev plačila stroškov opredeliti kot razumno.

11 — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/HTML/?uri=CELEX:52003PC0046&from=EN>.

12 — Prav tako imajo sodne oblasti pravico odrediti, da kršilec imetniku pravice plača stroške, ki lahko vključujejo ustrezne odvetniške stroške (http://www.wipo.int/treaties/es/text.jsp?file_id=305906).

13 — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/HTML/?uri=CELEX:52003PC0046&from=EN>.

41. Belgijski sistem naj bi omogočal, da stranka, ki je pravdo izgubila, nosi stroške nasprotne stranke pod sprejemljivimi socialno-ekonomskimi pogoji. Poleg tega naj bi preprečeval, da bi stranka, ki v pravdi zmaga, vključila umetne ali neupravičene stroške, bodisi s porabo finančnih sredstev, ki so nezmerni z vidika finančnih virov druge stranke, bodisi slaboverno, da bi stranki, ki je pravdo izgubila, naprtla ne samo negativne posledice zavrnitve njenih predlogov temveč tudi umetne stroške.

42. Cilj člena 14 Direktive je, da se oškodovane stranke ne odvrne od tega, da začne sodni postopek za varstvo svojih pravic intelektualne lastnine. Z belgijskim sistemom lahko stranka vnaprej oceni znesek stroškov, ki ji bodo povrnjeni oziroma ki jih bo morala plačati. Tarifa torej omogoči, da so stroški predvidljivi, in prispeva k temu, da se stranke lahko po lastni volji odločijo za varstvo svojih pravic.

B. Drugo vprašanje

43. Niti družba UVP niti poljska vlada nista predstavili stališč v zvezi s tem.

44. Družba Telenet meni, da je belgijska sodna praksa (v skladu s katero se zahteva obstoj krivde, zato da se lahko od stranke, ki je pravdo izgubila, zahteva nadomestilo izdatkov izvedenca) v nasprotju s členom 14 Direktive. Ta določba ne omenja merila krivde, pravičnosti, ki jo omenja, pa je zgolj mehanizem za popravek splošnega pravila, in sicer povrnitev vseh razumnih in sorazmernih stroškov, in ne njegovo izhodišče.

45. Po mnenju Komisije pojem stroškov postopka iz člena 14 zajema stroške strokovne pomoči izvedenca, ki so lahko predmet povrnitve. Zahteva, ki se nanaša na krivdo, in ki mora biti izpolnjena, da bi do povrnitve lahko prišlo, ni združljiva z navedenim članom iz teh razlogov:

- Besedilo člena 14 ne vsebuje takega merila in ne daje povoda za presojo, da je treba izdatke izvedencev obravnavati drugače od ostalih stroškov;
- merilo krivde pomeni resno oviro za stranko, ki je v pravdi uspela, da zahteva povrnitev stroškov, ki so ji nastali s predložitvijo izvedenskih dokazov v sodnem postopku;
- čeprav na drugih stvarnih področjih in čeprav se nanaša na naložitev obveznosti plačila odškodnine, je sodna praksa Sodišča izključila zakonitost zahteve po krivdnem ravnanju kot dodatnem elementu za nastanek odgovornosti.¹⁴

46. Belgijska vlada meni, da stroški honorarjev izvedenca ne spadajo na področje uporabe zakona z dne 21. aprila 2007. Belgijsko Hof van Cassatie (kasacijsko sodišče) je priznalo načelo povrnitve teh stroškov v določenih okoliščinah: dokazati je treba obstoj krivdnega ravnanja, s katerim je bila povzročena škoda v obliki izdatkov in honorarjev izvedencev, ki morajo biti v vzročni zvezi s krivdo in potrebo po strokovnem svetovanju.

47. Ta sodna praksa po mnenju belgijske vlade dovoljuje povrnitev vseh stroškov izvedenca, če vključujejo škodo, ki jo mora stranka, ki je pravdo izgubila, povrniti na podlagi pogodbene ali nepogodbene odgovornosti. Sistem je zato združljiv s členom 14 Direktive.

48. Nizozemska vlada meni, da mora stranka, ki je pravdo izgubila, povrniti izdatke izvedenca, če so razumni in sorazmerni. Člen 14 ne daje nobenega izhodišča za ozko razlago, v skladu s katero se izdatki izvedenca ne povrnejo, razen če obstaja krivda na strani stranke, ki je pravdo izgubila.

14 — Sodbe Dekker (C-177/88, EU:C:1990:383), Draehmpaehl (C-180/95, EU:C:1997:208) in Strabag y otros (C-314/09, EU:C:2010:567).

IV. Analiza

A. Prvo vprašanje za predhodno odločanje

49. Člen 14 Direktive uporabi dva pravna pojma („pravni stroški [stroški postopka]“ in „drugi izdatki stranke, ki dobi pravdo“), katerih podrobne analize se ne bo treba lotiti v odgovoru na prvo vprašanje za predhodno odločanje, saj se honorarji odvetnika brez težav uvrstijo v pojem stroškov postopka. „Pravni stroški [stroški postopka]“ zajemajo *per definitionem* te honorarje¹⁵ in tako je tudi v primeru belgijske zakonodaje,¹⁶ v ostalih pravnih redih in v Poslovniku Sodišča.¹⁷

50. Če so honorarji odvetnika stranke, ki je v pravdi uspela, „razumni in sorazmerni“, člen 14 Direktive določa kot *splošno pravilo*, da jih mora plačati stranka, ki je pravdo izgubila, „razen če to ne bi bilo pravično“. Določba uvaja splošno pravilo, ki dopušča različne izjeme: med drugimi, če so posledice tega pravila v nasprotju s pravičnostjo v posameznem postopku.

51. Izkaže se, da sta oznaki „razumni in sorazmerni“¹⁸ torej ključni za odločitev, ali mora honorarje odvetnika ene stranke plačati stranka, kateri je bilo naloženo plačilo stroškov. Obe oznaki morata biti podani hkrati, če naj se uporabi člen 14, kar je zahteva, ki je v skladu s členom 3 Direktive, ki določa, da morajo biti ukrepi, postopki in pravna sredstva, potrebni za zagotovitev uveljavitve pravic intelektualne lastnine, „pošteni in pravični in sorazmerni“.

52. Pri presoji „razumnosti“ honorarjev je treba upoštevati, prvič, idejo o „sorazmernosti z možnostmi“, ki izhaja iz nemške različice člena 14 Direktive.¹⁹ Nacionalna zakonodaja bi morda lahko štela povrnitev odvetniških stroškov za nerazumno, na primer, če bi bilo posredovanje tega strokovnjaka v določenem postopku odveč. Stroški, katerih povrnitev se zahteva od stranke, ki je pravdo izgubila, se lahko torej omejijo na tiste „nujne izdatke“, ki so nastali stranki, ki je v pravdi zmagala.²⁰

53. Drugič, analizirati je treba, ali so honorarji odvetnika „sorazmerni“, to pomeni, ali so ustrezno povezani z vrsto spremenljivk, ki jih pa mora ponovno določiti nacionalni zakon ali nacionalno sodišče. Dejavnike, kot so predmet pravde, vrednost spora, zapletenost porajajočih se pravnih vprašanj, delo, opravljeno v zagovor, finančna zmogljivost stranke, kateri je bilo naloženo plačilo stroškov, ali drugi podobni dejavniki, bi bilo mogoče presojati pri odločanju, ali obstaja primerna skladnost (sorazmernost) s honorarji odvetnika, ki jih stranka, ki je v pravdi uspela, zahteva od stranke, ki je pravdo izgubila, v postopku, ki se nanaša na varstvo pravic intelektualne lastnine.

54. V obravnavanem primeru se predložitveno sodišče ni izreklo o razumnosti in sorazmernosti honorarjev odvetnika, ki je zagovarjal interese družbe Telenet. Ta presoja je v njegovi izključni pristojnosti in je Sodišče ne more nadomestiti s svojo. Odgovor na predlog za sprejetje predhodne odločbe se torej ne sme dotakniti možnosti presoje sodišča *a quo*, da ugotovi, ali je znesek

15 — Menim, da ni pomembno, da je med postopkom priprave Direktive iz člena 14 izginila izrecna navedba honorarjev odvetnika, saj gre – z izrecno navedbo ali brez nje – za eno od najznačilnejših postavk stroškov postopka.

16 — Glej člen 1018(6) belgijskega sodnega zakonika.

17 — Člen 144(b) Poslovnika. Sodišče se stalno vrača k pojmom razumnosti, sorazmernosti in pravičnega ovrednotenja, da bi natančno določilo stroške postopka, ki jih morajo plačati stranke postopka. Tako je storilo, med drugim, v sklepih, izdanih v zadevah Deoleo/Aceites del Sur-Coosur (C-498/07 P-DEP, EU:C:2013:302, točka 35), Zafra Marroquinos/Calvin Klein Trademark Trust (C-254/09 P-DEP, EU:C:2012:628, točka 31), Internationaler Hilfsfonds/Komisija (C-208/11 P-DEP, EU:C:2013:304, točka 30), Nemčija in drugi/Komisija (C-75/05 P in C-80/05 P, EU:C:2013:458, točka 48), OCVV/Schröder (C-38/09 P-DEP, EU:C:2013:679, točka 36), Elf Aquitaine/Komisija (C-521/09 P-DEP, EU:C:2013:644, točka 28) in Wedl & Hofmann/Reber Holding (C-141/13 P-DEP, EU:C:2015:133, točka 28).

18 — Nekatere jezikovne različice Direktive pripisujejo obe oznaki tako stroškom kot drugim izdatkom postopka. Druge (francoska, španska in italijanska) pa ju uporabijo samo za stroške. Zaradi pomena določbe je ti oznaki priporočljivo razširiti na obe kategoriji, tako kot v angleški, nemški, portugalski ali nizozemski različici.

19 — Nemška različica člena 14 Direktive se sklicuje na „Prozesskosten und sonstigen Kosten [...] soweit sind *zumutbar* und angemessen“ (v izvirniku ni v ležečem tisku).

20 — Pojem „nujni izdatki“ se pojavi dobesedno v že navedenem členu 144(b) Poslovnika Sodišča pod naslovom „Stroški, ki se lahko povrnejo“. Med njimi so, predvsem, „potni stroški in dnevnice ter nagrada agentov, svetovalcev ali odvetnikov“.

185.462,55 EUR, ki ga zahteva družba Telenet za izdatke odvetnika, razumen in sorazmeren glede na okoliščine spora, o katerem je odločilo. Če bi odločilo tako, bi moralo predložitveno sodišče potem pretehtati, ali je povrnitev tega zneska v skladu z zahtevami po pravičnosti, kar mu nedvomno daje manevrski prostor. Vse te presoje pa niso absolutno odvisne od odločitve o tem, ali je zgornja meja, ki je navedena spodaj, veljavna z vidika prava Unije.

55. Niti Direktive v celoti niti člena 14 ni mogoče razlagati neodvisno od vrednot in načel, ki so bila navdih za pravni red Unije, med katerimi sta tako pravna varnost kot pravica do učinkovitega sodnega varstva v obliki pravice do dostopa do sodišča.

56. Čeprav se v nekaterih stališčih – zlasti v stališčih belgijske vlade – sklicuje na postopkovno avtonomijo držav, pa se pri razlagi člena 14 Direktive ne sme spregledati teleološkega pristopa: cilj Direktive je približevanje zakonodajnih sistemov držav članic, da bi zagotovili visoko, enakovredno in *homogeno* raven varstva na notranjem trgu. Države članice morajo v skladu s tem namenom določiti natančne ukrepe, postopke in pravna sredstva, zato da se spoštujejo pravice intelektualne lastnine, vendar vedno v normativnem okviru, ki ga je oblikovala Direktiva.

57. V tem normativnem okviru je poudarek, katerega pomembnosti niti ni mogoče prezreti: postopki in pravna sredstva, ki jih morajo države članice uvesti na tem področju, ne smejo biti „po nepotrebnem zapleteni ali dragi“ (člen 3(1) Direktive). Zato „izdatki“ zadevnih sporov ne smejo pomeniti preveč hudega bremena²¹ za stranke.

58. S sistematičnega vidika Direktiva v istem oddelku (šestem) obsega „odškodnine“ in „stroške [postopka]“. Čeprav njena uvodna izjava 26, ki se nanaša na nadomestitev povzročene škode, ne navaja stroškov postopka, bi bilo vseeno mogoče trditi, da jih je zato, ker se pojavijo skupaj, mogoče opredeliti kot še en element, ki ga Direktiva navaja v prid odškodovanja imetnikov pravice intelektualne lastnine. Vendar to stori tako, da sprejme samo eno „splošno pravilo“, ki dopušča izjeme, njegovo uporabo pa pogojuje z dejavniki, ki se razlikujejo od dejavnikov, ki tvorijo ureditev odškodnin.

59. Sodišče se je izreklo o stroških postopka, ki nastanejo v postopkih za varstvo pravic intelektualne lastnine v sodbah *Realchemie Nederland*²² in *Diageo Brands*²³. Iz teh sodb, zlasti iz točke 49 sodbe *Realchemie Nederland*,²⁴ izhaja ideja, ki sem jo orisal zgoraj, da je člen 14 Direktive dodaten element v celotni povrnitvi škode, ki jo je utrpel imetnik pravic intelektualne lastnine. Sodišče še poudarja, da želi člen 14 Direktive okrepiti raven varstva intelektualne lastnine, s čimer bi se preprečilo to, da bi bila oškodovana stranka odvrnjena od tega, da bi začela sodni postopek za zaščito svojih pravic.

60. Vendar se Sodišče v sodbi *Realchemie Nederland* ni izreklo o razumnosti in sorazmernosti stroškov postopka, saj se je izkazalo, da je to v tistem postopku predhodnega odločanja odveč.²⁵ Razprava o razlagi in obsegu člena 14 torej ostaja in je ravno predmet tega predloga za sprejetje predhodne odločbe.

21 — Enak pomislek je mogoče razbrati iz Direktive 2003/35/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. maja 2003 o sodelovanju javnosti pri sestavi nekaterih načrtov in programov v zvezi z okoljem in o spremembi direktiv Sveta 85/337/EGS in 96/61/ES glede sodelovanja javnosti in dostopa do sodišč (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 15, zvezek 7, str. 466). Člena 10a, peti odstavek, oziroma 15a, peti odstavek, teh zadnjih navedenih direktiv zahtevata, da sodni postopki ne smejo biti nedopustno dragi.

22 — C-406/09, EU:C:2011:668, točki 48 in 49.

23 — C-681/13, EU:C:2015:471, točka 72.

24 — C-406/09, EU:C:2011:668. Splošno pravilo je, da kdor krši pravice intelektualne lastnine, mora v celoti nositi ekonomske posledice svojega ravnanja.

25 — C-406/09, EU:C:2011:668. Preučilo je zgolj, ali so stroški postopka razglasitve izvršljivosti, ki se začne v eni državi članici, v kateri se zahteva priznanje in izvršitev sodne odločbe, izdane v drugi državi članici, v okviru spora glede varstva pravice intelektualne lastnine, spadali na področje uporabe člena 14 Direktive.

61. Načelo pravne varnosti, ki je trdno zasidrano v sodni praksi, je povezano s predvidljivostjo odločitve sodišča. Sodišče je večkrat presodilo, da „[...] mora biti zakonodaja Unije jasna, njena uporaba pa predvidljiva za vse subjekte, na katere se nanaša, in [...] ta zahteva pravne varnosti je še posebej stroga, kadar gre za ureditev, ki lahko povzroči finančne posledice, s čimer se zainteresiranim osebam omogoči, da poznajo natančen obseg obveznosti, ki jim jih nalaga“.²⁶

62. *Posledica tega načela, ki je primerno za pravilno razlago člena 14 Direktive, je, da morajo države članice vzpostaviti mehanizme, ki olajšajo predvidljivost stroškov postopka. Sodišče je v sodbi Komisija/Združeno kraljestvo*²⁷ pri analizi angleškega prava o „sklepu o omejitvi stroškov“ dodalo nujnost zagotavljati razumno predvidljivost tako v zvezi z obveznostjo plačila stroškov sodnega postopka kot v zvezi z njihovim zneskom.

63. Torej ni nenavadno, da so nekatere stranke, ki so predložile pisna stališča, opozorile na kontrapunkt predvidljivosti in kontrapunkt pravne varnosti kot ključnih elementov za opredelitev višine stroškov postopka. Eden od odločilnih dejavnikov pri odločanju glede pravde je njen finančni strošek in predvidljivo finančno breme, ki ga bodo morale zadevne osebe nositi.

64. S tega vidika se ne morem strinjati z razlago člena 14 Direktive, ki pripelje do tega, da se med stroške postopka prisilno vključijo vsi honorarji odvetnika, ki si jih je nakopala stranka, ki je v pravdi uspela. Nasprotno predlagam, naj: (a) so stroški, ki se lahko povrnejo v zvezi s tem, samo tisti, ki so v vsakem posameznem primeru razumni in sorazmerni stroški, in naj (b) države članice – ravno zaradi zahtev po predvidljivosti – „objektivno“ in na splošno določijo najvišji znesek, ki se lahko povrne, po lestvici, kakršna je v sporni belgijski zakonodaji.

65. Razmerja med odvetnikom in njegovo stranko se ne sme zamenjati z razmerjem, na podlagi katerega nastane obveznost povrnitve stroškov postopka. Prvo razmerje temelji na pogodbi o storitvah, v kateri obe stranki svobodno določita finančno protidajatev, ki jo stranka da svojemu odvetniku. Drugo razmerje je procesnoppravno razmerje, katerega namen je, da stranka, ki je pravdo izgubila, povrne stroške postopka stranki, ki je v pravdi uspela.

66. Različna narava obeh razmerij je bistvena, saj imajo v prvem (pogodbenem) razmerju subjektivni premisleki odločilno težo, sprejetje finančnih pogojev odvetnika pa je v celoti odvisno od volje njegove stranke, ki lahko preprosto poišče drugega strokovnjaka za svojo obrambo. V procesnoppravnem razmerju te svobode izbire ni in zato je logično, da se uporabijo določena objektivna merila,²⁸ ki naj bi konkretizirala in eventualno omilila znesek honorarjev, ki se jih bo terjalo od tistega, ki sploh ni sodeloval pri izbiri odvetnika nasprotne stranke.

67. Objektivna merila se lahko oblikujejo na podlagi standardnih stroškov za pomoč odvetnika, kar poleg tega pripomore k spodbujanju enakosti strank v postopku, pri čemer se prepreči, da bi ena od njiju, to je tista, ki je v boljšem finančnem položaju, nasprotno stranko obremenila s svojo izbiro. Če bi bilo mogoče zahtevati vračilo celotnega zneska, izkazanega na računu odvetnika, od nasprotne stranke, bi lahko tožeča stranka, ki ima na voljo več finančnih sredstev, uporabila svojo možnost izbire

26 — Sodba Irska/Komisija (325/85, EU:C:1987:546, točka 18).

27 — C-530/11, EU:C:2014:67, točka 52 in naslednje. Nacionalne določbe so bile v prid začetni omejitvi stroškov, ki bi se lahko dolgovali na koncu pravde.

28 — Sodišče je v sodbi Edwards in Pallikaropoulos (C-260/11, EU:C:2013:221) uporabilo pojem „objektivna razumnost“ stroškov, v kateri je v točki 40, ko je tehtalo med posameznim interesom tožeče stranke in splošnim interesom (v navedenem primeru varstvo okolja), pojasnilo, da se „[t]aka presoja [...] ne more opraviti izključno na podlagi ekonomskega položaja zadevne osebe, ampak mora biti oprta tudi na objektivno analizo zneska stroškov [...]“. Iz tega izhaja, da se stroški postopka v nekaterih primerih ne smejo izkazati za objektivno nerazumne. Stroški postopka tako ne smejo niti presežati finančnih zmogljivosti zadevne osebe niti se nikakor zdeti objektivno nerazumni.“

skoraj prisilno. Glede na tveganje, da bo morala plačati zelo visoke stroške odvetnika nasprotne stranke, bi se zadevna stranka lahko odločila, da se ni vredno boriti in da se je varneje odpovedati tožbi. Načelo enakosti med strankami postopka in pravica do dostopa do sodišča bi bila lahko oslABLjena glede na vse, s čimer je ta razprava neizogibno povezana.²⁹

68. Ni sporno, da morajo biti v skladu s členom 3(2) Direktive postopki in pravna sredstva na tem področju „dejanski, sorazmerni in odvrtilni“. Vendar lahko odvrnitev učinkuje na dva načina: v primeru previsoko določenih stroškov se lahko nekoga odvrne od tega, da bi začel pravdo, saj bi, če bi jo izgubil, moral poravnati zelo visoke stroške; v primeru prenizko določenih stroškov, ker bi, če bi v pravdi uspel, lahko dobil povrnjen samo majhen del nastalih stroškov. Menim, da je „odvrtilni“ potencial tovrstnih postopkov dosežen – kar zadeva stroške postopka – če se ti izračunajo v skladu z nekaterimi predvidljivimi, vnaprej določenimi standardi in v objektivno razumnem in sorazmernem smislu. Odvetniški stroški, ki jih mora povrniti stranka, ki je pravdo izgubila, bi lahko pomembno ovirali dostop do sodišča (drugače povedano, preveč „odvrtilen“ dejavnik, tako da se lahko spremeni v „dragega“, kot določa člen 3 Direktive), če bi bila njihova natančna določitev zaupana izključno upniku brez zunanje nadzora nad njihovim zneskom.

69. Ali sistem, kakršen je belgijski, ki določa najvišji znesek za odvetniške stroške, ki jih mora povrniti stranka, kateri se naloži plačilo stroškov, ustreza tem merilom? Nobena od strank tega postopka predhodnega odločanja (niti družba Telenet) ni potrdila, da absolutne omejitve abstraktno gledano pomenijo kršitev člena 14 Direktive *per se*,³⁰ s čimer se strinjam.³¹ Komisija izrecno priznava, da ta določba ne izključuje sistemov določitve pavšala, saj ta možnost izhaja iz polja proste presoje držav članic. V to smer se nagibajo tudi stališča Nizozemske: izraza „razumni in sorazmerni“ in sklicevanje na „pravičnost“ v členu 14 Direktive so tako široki, da dajejo državam članicam svobodo izbire.

70. Kraljevina Belgija trdi, da velja načela postopkovne avtonomije držav. Menim pa, kot sem navedel že zgoraj, da glede na obstoj posebne določbe v Direktivi, ki si prizadeva za „homogeno“ obravnavo stroškov v posamezni kategoriji sporov (spori v zvezi z intelektualno lastnino), ureditev postopkovnih instrumentov brez dvoma pripada državam članicam, vendar v mejah Direktive.³²

71. Belgijski sistem ocenitve odvetniških stroškov, ki temelji na merilu uspeha v pravdi (stranka, ki izgubi pravdo, plača odvetniške stroške stranke, ki je v pravdi uspela), določa najvišjo in najnižjo mejo pravice do povrnitve glede na vrednost spora.³³ Natančen znesek, katerega povrnitev se lahko zahteva, mora določiti sodišče, ki je odločalo o zadevi in ki ga določi glede na okoliščine zadeve, vedno v teh mejah.

29 — Ne more biti drugače, saj je pravica do učinkovitega sodnega varstva priznana v členu 47 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah. Pomembno jo je omeniti glede na to, da predmet spora spada na področje uporabe prava Unije (člen 51 Listine).

30 — Nekatere so se v zagovor svoji trditvi sklicevale na Sporazum o enotnem sodišču za patente (UL 2013, C 175, str. 1), ki določa ne samo merili utemeljenosti in sorazmernosti, temveč tudi zgornjo mejo stroškov tako: „[...] Utemeljene in sorazmerne pravne stroške ter druge stroške stranke, ki je bila v pravdi uspešna, načeloma krije stranka, ki ni bila uspešna, razen če načelo pravičnosti ne zahteva drugače, *in sicer do zgornje meje, določene v skladu s poslovníkom*.“ (v izvorniku ni v poševnem tisku).

31 — Zagovornik družbe Telenet je na obravnavi priznal, da ugovor proti uporabi najvišjega zneska, določenega s kraljevim odlokom, ne bi bil potreben, če bi bil ta znesek višji.

32 — Sodišče je v sodbi Diageo Brands (C-681/13, EU:C:2015:471, točka 73) razglasilo, da določbe Direktive 2004/48 niso namenjene temu, da urejajo vse vidike pravic intelektualne lastnine, ampak le tiste, ki se nanašajo na spoštovanje teh pravic in poseg v te pravice, tako da se določijo učinkovita pravna sredstva za preprečevanje, odpravo ali popravo kakršnih koli kršitev obstoječih pravic intelektualne lastnine.

33 — V točki 16 teh sklepnih predlogov je bila prepisana preglednica, v kateri so navedeni najvišji zneski glede na vrednost spora. Če ta znesek ni določen, se lestvica giblje od 82,50 EUR do 11.000 EUR. Ti zneski nastanejo na vsaki stopnji postopka.

72. V sporu o glavni stvari je sodišče določilo stroške za honorarje odvetnika na prvi stopnji na 11.000 EUR, kar je najvišji znesek za tožbe, ki nimajo določenega zneska, v skladu s členom 3 kraljevega odloka. Priznan znesek se torej izkaže za veliko nižjega od tistega, ki ga zahteva stranka, ki se ji stroški povrnejo (več kot 185.000 EUR). Ta okoliščina kljub videzu dejansko ni pomembna, saj na eni strani ni naloga Sodišča, da odloči, ali so bili ti honorarji razumni in sorazmerni, temveč je to naloga predložitvenega sodišča; po drugi strani pa iz predloženih informacij ni mogoče sklepati, kakšno bi bilo ustrezno ravnovesje.

73. Menim, da je treba odgovoriti tako, da se oceni celoten belgijski sistem glede na običajne standarde za honorarje, ki veljajo v tej državi. Čeprav je namen člena 14 Direktive, da poenoti pravno ureditev stroškov v primeru postopkov s področja intelektualne lastnine za vse države članice, pa njegov cilj ni izenačiti ali približati honorarjev odvetnikov v državah članicah, saj se očitno razlikujejo. Kraljevi odlok je bil pravzaprav sprejet ob upoštevanju pozitivnega mnenja belgijskih strokovnih organizacij (odvetniške zbornice), zaradi česar je treba načeloma domnevati, da se najvišji zneski, določeni v tem odloku, ujemajo s povprečnimi standardi, ki veljajo v Belgiji. Te organizacije so v primernem položaju, da predlagajo standarde „objektivne razumnosti“, v primeru katerih, če se presežejo, nihče v Belgiji ne sme biti zavezan, da plača honorarje odvetnika nasprotne stranke.

74. V prid sistema, ki ga je oblikoval belgijski zakonodajalec, je tudi predvidljivost zneska stroškov postopka, katerega plačilu se stranke izpostavljajo od začetka postopka. Kot sem že poudaril, je zaradi varovanja pravne varnosti nujno imeti na voljo zanesljive podatke (v številkah ali v odstotkih), na podlagi katerih je mogoče izračunati finančno tveganje, ki se ga prevzame s procesnim dejanjem, bodisi napadalnim bodisi obrambnim.

75. Če izhajam iz teh domnev, menim, da člen 14 Direktive ne da povoda Sodišču, da bi „popravljalo“ voljo belgijskega zakonodajalca, izraženo v dveh zgoraj navedenih nacionalnih normah o najvišjem znesku honorarjev, od katerega naprej stranka, ki ji je naloženo plačilo stroškov, ni več zavezana povrniti stroškov, ki jih je zaračunal odvetnik nasprotne stranke. Menim, da so se belgijski organi zanašali – kar so tudi dokazali v postopku priprave teh določb – na natančne podatke pri uvedbi sistema najvišjih honorarjev odvetnika (ki jih mora poravnati stranka, ki je pravdo izgubila) v skladu s svojimi standardi stroškov glede na, med drugim, poseben položaj pomoči odvetnika v tej državi.³⁴

76. Dejstvo, da so se v tem sistemu najvišji zneski določili tako, da v tožbah, v katerih je navedena vrednost spora, honorarji, ki se jih lahko povrne, ne presegajo 30.000 EUR na stopnjo, v tožbah, v katerih ni navedena vrednost spora, pa 11.000 EUR na stopnjo, bi bilo mogoče bolj ali manj kritizirati z drugih vidikov, vendar ne z vidika njegove skladnosti s členom 14 Direktive. Nedvomno bi bilo sistem mogoče izboljšati (na primer, z dopustitvijo posameznih izjem za izredne primere), vendar tak, kakor je bil oblikovan, ne krši tega člena, katerega besedilo – kot sem že navedel – uvaja „splošno pravilo“, ki dopušča izjeme, pri čemer se sklicuje na standarde razumnosti in sorazmernosti, na podlagi katerih imajo države članice večjo mero svobode normativnega oblikovanja. Menim, da lahko nacionalni zakonodajalec sam presodi, ob upoštevanju, med drugimi dejavniki, pravne kulture in položaja pomoči odvetnika v Belgiji, najvišji znesek, nad katerim honorarji odvetnika, ki jih mora plačati stranka, ki je pravdo izgubila, niso več razumni.

³⁴ — Belgijsko ustavno sodišče je v svoji sodbi št. 182/2008 poudarilo, da sta zakon z dne 21. aprila 2007 in kraljevi odlok, ki je bil izdan za njegovo izvedbo, uvedla omejitev zneska, ki ga stranka, ki je pravdo izgubila, povrne stranki, ki je v pravdi uspela, zaradi „želje zakonodajalca, da se zavaruje dostop do sodišča osebam, ki so v slabšem položaju, in namere preprečiti ali omejiti ‚postopke v postopku‘ v zvezi z vsoto honorarjev, ki se jih lahko povrne“.

B. Drugo vprašanje za predhodno odločanje

77. Odgovora na drugo vprašanje za predhodno odločanje se je treba lotiti izhajajoč iz izrazov, s katerimi sodišče *a quo* opisuje nacionalno pravo. Njegova premisa je, da je „v skladu z [belgijsko] sodno prakso povrnitev izdatkov strokovnega svetovalca mogoča le v primeru odgovornosti (pogodbene ali nepogodbene)“. Ni sporno, da za povrnitev izdatkov izvedenca (vključno s stroški za tehnične strokovnjake ali svetovalce) ne veljajo pravila, ki veljajo za povrnitev honorarjev odvetnika.

78. Predložitveno sodišče dvomi, ali je belgijska sodna praksa o povrnitvi teh izdatkov združljiva s členom 14 Direktive. Stranke postopka, ki so predložile pisna stališča, se – razen belgijske vlade – strinjajo, da navedena sodna praksa ni združljiva s členom 14 Direktive.

79. Preden se izrečem o odgovoru, moram pojasniti dvoje. Prvič, pod pojmom stroškov, ki so nastali zaradi posredovanja izvedencev, tehničnih strokovnjakov ali svetovalcev, so lahko različne stvarnosti, med katerimi nekatere ne spadajo nujno pod kategorijo „stroški postopka“. Ta kategorija ne zajema vsakega stroška, ki je bolj ali manj „povezan“ s tožbo ali izplačan „zaradi“ tožbe, temveč zajema tiste stroške, ki imajo neposreden izvor v postopku. Fizična ali pravna oseba lahko opravi predhodna dejanja, vključno s predhodnimi posvetovanji z nekaterimi svetovalci ali strokovnjaki, ne da bi stroški zadnjih morali biti navedeni med „stroški postopka“. V skladu z uvodno izjavo 26 Direktive „stroški za prepoznavanje in raziskavo“, ki se izvajata na področju varstva pravic intelektualne lastnine, spadajo v poglavje o odškodnini (člen 13), in ne v poglavje o stroških postopka (člen 14).

80. Drugo, kar moram pojasniti, je, da belgijski sodni zakonik (člen 1018(4)) med stroški postopka, ki jih mora plačati stranka, ki je pravdo izgubila – to pomeni v splošnem sistemu uspeha v pravdi – omenja stroške „prič in izvedencev“, če so posredovali na podlagi sprejetih sklepov o postopkovnih „pripravljalnih ukrepih“. V zvezi s temi stroški izvedencev ni treba uporabiti (subjektivnega) merila krivde, ki ga omenja predložitveno sodišče, temveč (objektivno) pravilo uspeha v pravdi.

81. Pojasniti bi bilo torej treba, na katere stroške izvedencev se pravzaprav nanaša belgijska sodna praksa, ko njihovo povrnitev navezuje na obstoj krivde za nastanek škode, ki povzroči obveznost povrnitve.³⁵ Obstajata lahko dve modaliteti izdatkov, ki nastanejo zaradi tehničnih dokazov: (a) izdatki, ki nastanejo zaradi posredovanja strokovnjakov (izvedencev) v postopku, določeni v členu 1018(4) sodnega zakonika, in (b) izdatki, ki so nastali zunaj postopka kot podpora tožbi ali odgovoru na tožbo. Samo te zadnje naj bi obravnavala sodna praksa, ki sta jo navedla predložitveno sodišče in belgijska vlada.

82. Z vsemi temi pridržki ima odgovor, ki ga predlagam za drugo vprašanje za predhodno odločanje, dve plati. Menim, da nacionalna sodna praksa, ki jo navaja predložitveno sodišče, ni v nasprotju s členom 14 Direktive, če se zahtevani izdatki za tehnično pomoč ne morejo subsumirati pod pojem „stroškov postopka“ na podlagi posebnih okoliščin, na primer njihova zgolj predhodna narava ali drugi dejavniki, od katerih sem nekatere obravnaval zgoraj. V tem primeru je mogoče, da bi bila njihova povrnitev mogoča na podlagi člena 13 Direktive, ki je določba, ki dopušča upoštevanje okoliščin, povezanih s pojmom krivde (odškodnina se odredi „[...] kršitelju, ki je vedel ali bi razumno moral vedeti, da sodeluje v dejavnosti, ki je predmet kršitve“).

83. Nasprotno, in kot druga plat prejšnjega predloga, je treba izdatke, ki izvirajo iz posredovanja izvedenca v pravdi zaradi varstva pravic intelektualne lastnine, ki so neposredno povezani s tožbo, povrniti stranki, ki je v pravdi uspela, v skladu s členom 14 Direktive (to je, če so razumni, sorazmerni in ne nasprotujejo pravičnosti), ne da bi bila potrebna dodatna zahteva, kot je obstoj krivde.

35 — Niti v pisnih stališčih niti ustnih navedbah se ni z zadostno stopnjo verjetnosti dokazalo, ali na tem področju obstaja splošna, ustaljena in enotna sodna praksa. V neki sodbi je belgijsko Hof van Cassatie (kasacijsko sodišče) sprejelo, da je treba izdatke za tehnično pomoč povrniti stranki, ki je utrpela škodo, in sicer kot povračilo škode, če so bili bistveni za določitev obsega škode (na primer, na področju razlastitve).

84. To, da predlagam odgovor na drugo vprašanje za predhodno odločanje, ki se razlikuje od predlaganega odgovora na prvo vprašanje, je posledica tega, da nacionalno pravilo (ki izhaja iz sodne prakse), ki bi se domnevno uporabilo za izdatke izvedenca, lahko izključi povrnitev teh stroškov v celoti ali deloma v sporih glede intelektualne lastnine ravno zaradi pojma krivde, do česar pa ne pride v primeru honorarjev odvetnika. Splošna izključitev teh „stroškov postopka“ (če imajo dejansko to naravo), ki bi lahko izhajala iz nacionalne sodne prakse, ki velja za tovrstne pravde, ne bi omogočala niti presoje njihove sorazmernosti ali razumnosti *ad casum*, kar po mojem mnenju ni združljivo niti z besedilom niti z namenom člena 14 Direktive.

V. Predlog

85. Glede na zgornje ugotovitve Sodišču predlagam, naj na vprašanji za predhodno odločanje odgovori:

1. Člen 14 Direktive Evropskega parlamenta in Sveta 2004/48/ES z dne 29. aprila 2004 o uveljavljanju pravic intelektualne lastnine ne nasprotuje nacionalni zakonodaji, ki se izpodbija v tem postopku predhodnega odločanja, ki določa najvišji znesek honorarjev odvetnika stranke, ki je v pravdi uspela, ki ga mora povrniti stranka, ki ji je bilo naloženo plačilo stroškov, v vseh vrstah sporov, tudi v sporih glede varstva pravic intelektualne lastnine.
2. Člen 14 Direktive 2004/48 nasprotuje temu, da se zahteva obstoj krivde kot pogoj, ki mora biti izpolnjen, da se stranki, ki je pravdo izgubila, naloži povrnitev razumnih, sorazmernih in pravičnih izdatkov izvedencev, ki jih je plačala stranka, ki je v pravdi uspela, če so neposredno povezani z izvedbo procesnega dejanja za varstvo intelektualne lastnine.